

Leonard Velcescu¹

Arcul lui Traian de la Beneventum

1900 de ani de la inaugurare (114-2014)

Prezentarea monumentului

Arcul lui Traian de la *Beneventum*² (fig.1), intrare monumentală cu o singură deschidere, este un monument imperial realizat în urma decretului Senatului roman în anul 114 d.Hr., dedicat împăratului Traian și terminat după moartea lui³, cu ocazia inaugurării unei importante artere rutiere, *via Traiana*, pentru a face legătura între *via Appia* (la *Beneventum*) și orașul *Brundisium* (azi Brindisi – important centru portuar și bază militară navală pe coasta Adriaticii, care a servit pentru expedițiile în Orient).

Arhitectul Apollodoros din Damasc a fost probabil cel care a condus proiectarea ansamblului acestui monument.

Fig. 1

Inscripția aticului⁴ (similară de o parte și de cealaltă a monumentului):

IMP[eratori] CAESARI DIVI NERVAE FILIO
 NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG[usto]
 GERMANICO DACICO PONTIF[ici] MAX[imo] TRIB[unicia]
 POTEST[ate] XVIII IMP[eratori] VII CO[n]S[uli] VI P[atri] P[atriae]
 FORTISSIMO PRINCIPI SENATVS P[opulus]Q[ue] R[omanus]

Traducere:

«*Împăratului Caesar, fiul divinului Nerva, lui Nerva Traianus Optimus Augustus,*

¹ * Doctor în istoria artei – Sorbona și EPHE (Paris); cercetător în istoria artei – CRHISM – E.A. 2984 – Universitatea «Via Domitia», Perpignan, Franța; adrese Internet: velcescu66@yahoo.fr; <http://statuiededaci.ro>; <http://iccromania.org/>; <http://columnaluitraian.ro/ro/>.

² *Beneventum*, azi Benevento, pe *via Appia*, oraș în Italia meridională (în reg. Samnium) și care se află la aproximativ 50 de km nord-est de Napoli.

³ Traian a murit în anul 117, la Selinus în Cilicia (Asia Mică), în timpul războiului împotriva parților, iar Hadrian a fost cel care a terminat în 118 realizarea completă a monumentului.

⁴ *CIL*, IX, 1558; *CIL*, IX, 5998 = *ILS*, 296.

învingătorul germanilor, învingătorul dacilor, marelui preot, având pentru a optsprezecea oară puterea de tribun al plebei, fiind salutat a șaptea oară ca imperator (cap al armatei), deținând a șasea oară demnitatea de consul, părintelui patriei, principe puternic, Senatul și poporul roman».

Titulatura imperială:

- **Imperator:** Augustus a primit acest titlu în anul 27 î.Hr. De atunci, pentru un împărat **imperator** este primul cuvânt al titulaturii: el servește de **praenomen** împăratului și face referință la îndeplinirea funcției de **imperium**. Dacă **imperator** este folosit în altă parte în inscripție, el este urmat de o cifră care arată de câte ori principele a fost aclamat ca **imperator triumphateur**. Pentru Traian, a șasea aclamare a avut loc în anul 106 d.Hr. și a șaptea în 114 d.Hr.

- **Caesar:** Augustus a primit acest nume încă de când a fost adoptat în anul 40 î.Hr. și a devenit **nomen** rezervat principelui. El era folosit în mod curent: cf. «ave Caesar !».

- **divi Nervae filius:** adjectivul **divus** indică întotdeauna că împăratul este mort și divinizat: Nerva este pus la rangul zeilor prin apoteozarea decisă de Senat, propusă de însuși Traian.

- **Nerva Traianus:** Traian are numele de la tatăl său adoptiv (Nerva) și a păstrat supranumele său personal. El se numea Marcus Ulpius Traianus.

- **Optimus:** se întâlnește acest calificativ începând cu anul 114 d.Hr., rezervat de obicei lui **Jupiter Capitolin: Juppiter Optimus Maximus**. Traian este astfel considerat ca reprezentantul lui Jupiter pe Pământ.

- **Augustus:** supranume dat lui Augustus în anul 27 î.Hr. și luat pe urmă de toți împărații (Traian l-a luat în anul 97 d.Hr. atunci când Nerva l-a asociat la putere).

- **Germanicus:** supranume primit în octombrie 97 d.Hr. când Nerva l-a adoptat și l-a asociat la putere, el însuși va deveni **Germanicus**, deoarece învinsese pe germanii-suevi.

- **Dacicus:** supranume primit în decembrie 102 d.Hr. în urma triumfului lui Traian asupra dacilor.

- **Pontifex maximus:** mare pontif, șeful religiei romane.

- **Tribunicia potestas:** putere (autoritate) tribuniciană. Ea dădea un caracter sacru și inviolabil (incontestabil) împăratului și deciziilor sale. Pentru Traian, prima putere tribuniciană datează din anul 27 octombrie 97 d.Hr., a doua din octombrie 98 d.Hr., a treia din octombrie 99 d.Hr. și a patra din decembrie 99 d.Hr. Pe urmă ea va fi reînnoită (de la a V-a la a XXI-a) la 10 decembrie pentru anul următor.

- **Consul:** ca fiecare senator, principele poate să fie ales consul, dar el poate să-și atribuie această magistratură ori de câte ori dorește. Traian a fost: consul II în 98 d.Hr.; consul III în 100 d.Hr.; consul IV în 101 d.Hr.; consul V în 103 d.Hr.; consul VI în 112 d.Hr.

- **Pater patriae:** părinte al patriei: titlu dat celor care salvează patria; Augustus îl obține în anul 2 î.Hr., și după el toți ceilalți împărați care sunt considerați ca părinți ai tuturor cetățenilor.

- **Princeps:** începând cu Augustus, titlu dat împăratului, desemnându-l ca Principe, «primul dintre cetățeni».

Monumentul avea mai multe semnificații simbolice importante: deschidea accesul pe *via Appia Traiana*, pentru a reduce în mod sensibil legătura între **Roma** și **Brindisi**, plecând de la Benevento, și pentru a se câștiga timp în raport cu *via Appia*, care era o arteră mai lungă, urmând îndeosebi coasta Mării Adriatice; acest drum facilita circulația spre sudul Italiei și accesul spre Orient, via baza militară navală de la Brindisi, spre pământurile îndepărtate ale Mesopotamiei (fig.2); de asemenea, acest arc monumental simboliza în mod elocvent perioada constructivă a domniei lui Traian pentru Imperiul roman: o guvernare benefică, ce a permis Imperiului să se extindă și să ajungă la maxima întindere teritorială, consolidarea granițelor și crearea unei rânduieli utile pentru popor în interiorul Italiei.

Fig. 2

Acest arc reprezintă nu numai monumentul cel mai important al orașului, ci și una din cele mai reprezentative opere arhitecturale și artistice a sfârșitului perioadei lui Traian și începutul celei a lui Hadrian și care s-a păstrat practic intact, datorită mai multor lucrări de restaurare.

Monumentul este înalt de 15,60 m și lat de 8,60 m, construit în piatră de calcar, acoperit cu basoreliefuluri înalte din marmură de Paros. Din punct de vedere arhitectonic și decorativ, arcul lui Traian este foarte asemănător cu cel al lui Titus, construit la Roma în sec. I î.Hr.: o singură deschidere, pe două baze plate sunt puse patru semicoloane compozite, pe fiecare parte a monumentului cu capiteli corintice, un atic înalt. În schimb, decorul arcului de la Benevento este mult mai abundent, pe cei doi pilaștri și pe atic. Patru mari panouri, aproape pătrate, sunt pe fiecare fațadă, situate între coloane și separate de frize cu motive decorative figurative; două frize similare pe fiecare fațadă se repetă între capiteliurile care susțin partea superioară a monumentului. Reliefurile clasicizante prezintă celebrarea funcției imperiale – Traian participant la manifestările simbolice; alte scene: *alimenta*,

sacrificiu pentru inaugurarea *via Appia*, reliefurile stâlpilor reprezintă scene civile de pace și militare. Arhitrava, partea inferioară a antablamentului, prezintă în partea ei superioară o friză lungă care înconjoară complet monumentul, reprezentând probabil triumful asupra dacilor (în 106 d.Hr.); relieful este mult mai redus ca dimensiuni în raport cu celelalte scene ale arcului, o multitudine de personaje fac parte dintr-un alai impresionant, în care se pot remarca ceremonii religioase de sacrificiu, care trase de boi încărcate cu prizonieri «barbari», probabil daci, personaje care transportă pe umerii lor un fel de târgi solide încărcate cu numeroase obiecte de valoare, fiind probabil din aur și argint și foarte grele⁵, precedate de purtători de pancarte scrise prezentative (fig.3). Deasupra acestei frize se află o nișă bogat sculptată cu modilioane și danteluri (zimți). De o parte și de cealaltă a inscripției, pe fiecare fațadă a arcului, se află două mari panouri încastrate în atic. La nivelul arcadei, triumphiurile arhivoltei și cheia bolții sunt de asemenea bogat împodobite

Fig. 3

cu motive decorative. În interiorul arcadei se pot vedea două mari scene asemănătoare din punct de vedere plastic cu cele de pe arcul lui Titus. Deasupra acestor două compoziții ale arcului propriu-zis al bolții se află elemente decorative florale, iar în partea superioară (în centrul bolții) se află sculptat un mic «tablou» figurat – Traian încoronat de o Victorie înaripată⁶.

Scenele acestui monument au mai multe semnificații: legăturile împăratului cu Roma; legăturile lui Traian cu Provinciile Imperiului; legăturile lui Traian cu *Beneventum* (panourile de sub arcadă).

Lectura scenelor monumentului părții exterioare a orașului Benevento (spre *regione Campania*): compoziția scenei care se află pe pilastrul stâng al arcului, în partea

⁵ După cum se poate remarca fiecare targă este susținută pe umeri de către patru bărbați, semnificând că obiectele pe care le transportau erau foarte grele, fiind probabil îndeosebi din aur.

⁶ Gramatopol 2011, 295-297.

de jos – în studiile referitoare la această scenă este dată interpretarea următoare⁷: «... *l'Empereur reçoit le serment des chefs germains en présence de Jupiter Férétrien; la scène fait allusion à l'organisation et à la pacification des frontières de l'Allemagne, fait qui fut l'une des premières gloires de Traian*».

În legătură cu această scenă semnalăm câteva detalii importante.

Arcul de la Benevento reprezintă o sinteză și o simbolică iconografică a perioadei lui Traian și nu se poate concepe ca pe acest monument imperial să nu fie reprezentat

Fig. 4

și episodul, extrem de important pentru Imperiul roman, legat de cuceririle dificile obținute în Dacia în 106 d.Hr. În legătură cu personajele de «barbari» reprezentate în această scenă, credem că nu este vorba de o populație germanică (de germani), ci mai degrabă de daci, pentru că acești «barbari» nu sunt reprezentați în maniera popoarelor germanice, îmbrăcați cu pantaloni și având bustul nud, ci poartă mai degrabă vestimentația dacilor, detalii importante reprezentate din abundență în basoreliefurile Columnei lui Traian, la Roma. Pe urmă, din punct de vedere

Fig. 5

iconografic, portretistic, figurile acestor «barbari» prezintă toate caracteristicile reprezentative ale trăsăturilor figurative ale dacilor și nu ale germanilor⁸ (fig.4); în acest sens, a se vedea și compara cu numeroasele portrete de daci de pe Columnă și cu reprezentările statuare monumentale ale acestora care au făcut parte din Forul lui Traian (Roma)⁹.

Scena din stânga de sub atic (fațada arcului exterioră orașului) reprezintă mai multe divinități din regiunile ilire și dunărene: Bacchus, Ceres, Diana și Silvan¹⁰ (fig.5). Din nefericire, partea din stânga a compoziției nu mai există, dar se poate presupune că aceste

⁷ Vezi Piéranges, p. 2 și pl. XXII.

⁸ Pentru diferențele vestimentare și iconografice la daci și germani, vezi Velcescu 2008, p. 38-46.

⁹ Velcescu 2008, p. 149-298 («Catalogul statuilor de Daci»); a se consulta de asemenea și muzeul virtual cu reprezentările dacilor pe site-ul web: <http://statuiedacii.ro>.

¹⁰ Piéranges, p. 2 și pl. XVIII: «... se trouvent quelques divinités des régions illyriennes et danubiennes: Bacchus, Cérés, Diane et Sylvain ...».

divinități ale acestor regiuni cucerite de Imperiul roman sunt situate compozițional în fața împăratului Traian. În cealaltă parte (opusă) a arcadei, Traian, însoțit de câteva personalități romane, printre care și tânărul Hadrian, primește omagiile unei femei îngenuncheate. Aici poate fi reprezentată sub formă alegorică și simbolică supunerea Daciei (fig. 6). În această compoziție este reprezentat unul dintre cele mai bune portrete conservate ale lui Traian pe acest monument.

Deasupra arcului intrării monumentale sunt reprezentate alegoric Dacia și Danubius. Alte scene: Victoriile tauroctone (în stânga și dreapta), tineri care împodobesc cu ghirlande un candelabru, anumite lucrări ordonate de Traian, scena înțelegerii între Traian și reprezentanți «barbari», foarte probabil daci (cum am văzut mai sus), etc.

Fig. 6

Pe fațada monumentului privit dinspre oraș se pot vedea următoarele scene: la nivelul aticului este reprezentată Triada Capitolină (metopa din stânga): Jupiter, Junona (Iunona) și Minerva însoțiți de Mercur, Ceres, «Liber Pater» și Hercule. În scena din dreapta, Traian, însoțit de Hadrian, este primit de doi bărbați îmbrăcați în togă; remarcăm că aceste două personaje sunt redată mai mici ca dimensiuni în raport cu celelalte personaje ale compoziției; mai în spate se află zeița Roma, care indică cu mâna

dreaptă pe Hadrian, în semn protector, ca pe viitorul succesor al împăratului Traian. Deasupra arcului intrării monumentale sunt reprezentate alegoric două Victoriile înaripate, în zbor, care țin în mâinile lor drepte un *labarum* și o coroană. Pe pilastrul din stânga al arcului, alte scene reprezintă fondarea de colonii militare, între panouri sunt reprezentate Victoriile tauroctone (în stânga și dreapta), motiv decorativ foarte răspândit în perioada lui Traian, iar pe pilastrul din dreapta *institutio alimentaria*, personalități și cetățeni obișnuiți ai societății romane – este una din primele reprezentări cu acest subiect căruia i s-a atribuit o astfel de mare importanță clasei de mijloc a cetățenilor romani în arta oficială romană. În partea superioară a fiecărui pilastru, deasupra reliefulor majore, sunt sculptate scene cu personaje de dimensiuni mai reduse, tineri care poartă scuturi sau candelabre, iar cheia arcului bolții monumentului este împodobită, de o parte și de alta a monumentului, cu o frumoasă reprezentare feminină (vezi mai jos gravurile lui Rossini și Labrouste).

În interiorul pasajului arcului se află două mari panouri (la fel ca și la arcul lui Titus), pe latura interioară a pilastrului drept (dinspre oraș) un alt episod *institutio alimentaria*, iar în fața acestuia se află al doilea mare relief – o scenă de sacrificiu pentru ceremonia inaugurării noi artere *via Appia Traiana*¹¹.

¹¹ Baratte, p. 146-147.

Cum am prezentat succint mai sus, în centrul bolții se află un mic «tablou» sculptat în care este reprezentat Traian încununat de o Victorie înaripată¹². Această metopă este frumos ornamentată de jur împrejur ca un cadru (ramă) de tablou cu reprezentări amalgamate de arme luate de la popoarele învinse, îndeosebi arme luate de la daci: diferite tipuri de căști de război, scuturi ovale, de asemenea tipul de scut caracteristic Amazoanelor, precum și de tip hexagonal al popoarelor germanice – aliate adeseori cu dacii împotriva romanilor, trofee cu cămăși și tunici de zale și platoșe, săbii și topoare, tolbe pentru săgeți, sulite, simboluri zoomorfe de stindarde militare «barbare», celtic, cel al dacilor *draco* – reprezentare cu cap de lup și corpul sub formă de șarpe, precum și alte arme și obiecte care pot fi deslușite mai dificil (fig.7). Pentru comparație aceste tipuri de arme dace se pot vedea mai în detalii pe reliefurile bazei Columnei lui Traian la Roma.

Fig. 7

Câteva monumente importante realizate în timpul domniei împăratului Traian (98-117 d.Hr.)

ITALIA RESTITUTA

Pe monedele din perioada imperială, figura alegorică a Italiei este adeseori reprezentată începând cu domnia lui Nerva (96-98 d.Hr.). O monedă din bronz (an. 97), cu inscripția *TUTELA ITALIAE*, reprezintă pe Nerva așezat primind Italia care vine să ceară protecția imperială, însoțită de doi tineri, un băiat și o fată; reprezentare alegorică – reconcilierea dintre Roma și Italia, în urma pacificării generale a teritoriului Italiei.

În timpul domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) au apărut mai multe serii de monede (din bronz, argint și aur) cu legenda (inscripția) *ITALIA REST(ituta) S.P.Q.R. OPTIMO PRINCIPI*, unde este reprezentat Traian ajutând ca Italia îngenunchiată să se ridice; ea fiind însoțită de doi copii care întind mâinile spre împărat în semn rugător. Alte monede tot din perioada lui Traian, cu legenda *ALIM(entatio) ITAL(iae)*, prezintă pe Traian așezat pe un scaun destinat înalților demnitari și primește Italia care înaintea spre el ținând un copil în brațe, iar altul se află la picioarele sale¹³. De asemenea pe monedele din timpul lui Traian sunt reprezentate în mod stilizat diferite monumente importante realizate: împăratul apare ca un bun organizator și care lansează un vast program de restaurare a Italiei și a Imperiului, fără precedent.

În urma războaielor împotriva dacilor, datorită importantei victorii a lui Traian asupra geto-dacilor (106 d.Hr.), Imperiul roman a reușit să evite pericole militare iminente

¹² M. Gramatopol, «Arcul de la Beneventum», în *ECR*, p. 75-76.

¹³ DA, t. III, art. «Italia».

la nord de Dunăre și să-și asigure pe un termen destul de lung problema financiară: fabuloase bogății au fost luate ca pradă de război, ceea ce a determinat să se scadă prețul aurului pe piața romană. Tezaurul statului roman, în mare parte golit, se umplu din nou iar finanțele sale, atât de șubrede la începutul domniei lui Traian, cunosc o redresare importantă, și care va dura timp îndelungat. Imense lucrări publice au putut fi întreprinse la Roma, în Italia, și în afara ei, datorită acestor avuții aduse din Dacia. Timp de un secol și jumătate Dacia va rămâne, pentru Imperiul roman, unul dintre cele mai bogate rezervoare de materii prime¹⁴.

O astfel de campanie militară în Dacia, foarte costisitoare și de mare anvergură, condusă de împăratul Traian, avea ca scop în afară de înlăturarea primejdiei de la nord de Dunăre și intrarea în posesie a marilor bogății de care dispunea Dacia, mai ales pentru aurul său, minele sale aurifere, situate în centrul țării, în Transilvania¹⁵.

După această cucerire dificilă împăratul Traian începe mari lucrări de utilitate publică, de arhitectură și de monumente statuare la Roma și în provincii: asanarea mlaștinilor *Pomptinae paludes* (mlaștinile pomptine în Latium, la Marea Tireniană), încă din anul 106, extinderea (în anul 107) portului de la *Centumcellae* (Civitavecchia), mai târziu a portului de la *Ancona*, în anul 109, refacerea Canalului de la Nil la Marea Roșie și aducerea apei – *aqua Traiana* din lacul de la Bracciano la Trastevere, pe urmă monumentele consacrate gloriei împăratului și a victoriei sale asupra dacilor, vastul complex al Forului lui Traian la Roma cu celebra sa coloană triumfală în marmură de *Luni* (Carara, inaugurată la 12 mai 113 d.Hr.), numită a lui Traian, *basilica*, podul de la Alcántara (oraș în Spania), oratoriul de la *Philae* în Egiptul de Sus, construcțiile de la Timgad (localitate în Algeria) etc.; cheltuielile efectuate de Traian sunt considerabile, iar toate aceste lucrări au costat sume incalculabile de sesterți și aurul adus din Dacia precum și exploatarea minelor de aur din Transilvania, după cucerire, au permis realmente realizarea tuturor acestor lucrări de mare anvergură, precum și întreținerea lor:

Fig. 8

– **Podul peste Dunăre:** construit în anii 102-103 d.Hr. de marele arhitect oficial Apolodor din Damasc pentru a permite armatei romane de a trece mai ușor și mai în siguranță fluviul Dunărea, în războiul cu dacii (campania a 2-a 105-106 d.Hr.).

– **Forul lui Traian:** inaugurat la Roma în 112 d.Hr.; în mod plauzibil se poate

¹⁴ Velcescu, p. 18 și 117-118.

¹⁵ Tudor, 1958, p. 64.

presupune că acest for, cel mai frumos și majestuos dintre toate care fuseseră construite până la acea dată, a fost realizat de arhitectul oficial al împăratului Traian, adică Apolodor din Damasc (fig.8).

– **Columna lui Traian:** construită în Forul lui Traian și inaugurată la 12 mai 113 d.Hr.

– **Statuile monumentale din Forul lui Traian (Roma):** realizate de școala romană de la Roma sub conducerea lui Apolodor. Majoritatea sculpturilor de daci au fost realizate pentru Forul lui Traian, între anii 106-112 d.Hr. Efortul autorităților romane și al artiștilor romani pentru a reprezenta pe daci în arta lor a fost considerabil. Pentru acest grandios complex arhitectural (Forul lui Traian) au fost sculptate trei serii de statui monumentale de daci:

1 – o serie din marmură albă de Carara, fiecare statuie având aprox. 2,68 m;

2 – o a doua serie din marmură colorată de tip «pavonazetto», fiecare statuie având aprox. 3,084 m;

3 – și o a treia serie din porfir roșu-vișiniu (pentru corp) și marmură albă (pentru cap și mâini), fiecare statuie având aprox. 2,40 m.

Am putea afirma că aceste reprezentări sculpturale monumentale de daci sunt puse în valoare nu numai din punct de vedere al aspectului poziției și atitudinii demne pentru fiecare personaj, dar și al materialelor din care au fost sculptate: marmură albă, marmură colorată și din porfirul roșu-vișiniu adus din Egipt.

Acest material (porfirul roșu) era considerat în lumea romană «*pietra regale*» și era întrebuințat pentru a reprezenta puterea imperială romană; porfirul roșu era monopol imperial și cu toate acestea dacii au fost sculptați în acest material regal folosit în mod exclusiv pentru punerea în valoare a imaginii împăraților romani. Până acum «barbarii» nu au fost niciodată reprezentați în arta oficială romană în porfir roșu regal cu excepția dacilor – un fapt cu totul aparte. Fără acordul împăratului (Traian) nu ar fi fost posibil ca imaginea dacilor să fie reprezentată în arta oficială romană din acest material rezervat puterii imperiale¹⁶.

– **Apeduct Aqua Traiana:** al zecelea apeduct realizat la Roma și inaugurat în 109 d.Hr.; el permitea să aprovizioneze cu apă un cartier modest al Romei, în zona colinei *Ianiculum* (Gianicolo), din lacul Bracciano, la 40 km de la nord-vestul orașului.

– **Portul de la Ancona:** port la Marea Adriatică de o importanță considerabilă în perioada imperială a fost refăcut și mărit de Traian; acest port a servit ca punct de plecare pentru expedițiile militare împotriva Daciei.

– **Arcul lui Traian de la Ancona:** monument din marmură albă de Marmara cu o singură deschidere, a fost construit între anii 110-116 d.Hr., înalt de 18,5 m.

– **Arcul lui Traian de la Benevento:** monument inaugurat în 114 (vezi mai sus capit. dedicat).

– **Portul lui Traian de la Ostia:** Traian a ameliorat considerabil capacitatea și eficacitatea portului de la Ostia construind un nou port mai retras și mai protejat decât cel inițial de formă hexagonală și s-a numit *Portus Traiani*; lucrările au fost realizate între anii 100-112; acest nou port avea rolul esențial de a aproviziona Roma cu mărfurile necesare.

¹⁶ Vezi Velcescu, 2008.

– **Tropaeum Traiani**: acest monument a fost înălțat din ordinul lui Traian pentru comemorarea victoriei decisive obținută cu mari peripeții în urma unei mari bătălii între romani și daci (și aliații lor) în 101-102 d.Hr. și care a avut loc în *Moesia* (azi Dobrogea, lângă localitatea Adamclisi); *Tropaeum Traiani* a fost inaugural în anul 109 d.Hr.

– **Termele lui Traian (Roma)**: în lat. *Thermae Traiani* sau *Thermae Traianae*, băile publice construite al Roma din ordinul lui Traian în partea sudică a colinei *Oppius Mons*, la nord-est de termele lui Titus, pe vestigiile fundațiilor *Domus Aurea* din perioada lui Neron. Aceste terme de mari dimensiuni au fost inaugurate în 109 d.Hr, constituind pentru epoca respectivă o construcție gigantică, fiind băile cele mai mari construite până atunci care nu au fost depășite ca dimensiuni decât mai târziu de termele lui Caracalla (211-217 d.Hr.) și cele ale lui Diocletian (284-305 d.Hr.).

De asemenea un loc important a fost ocupat și de alte lucrări pentru întreținerea rețelei rutiere și realizarea de noi căi de acces: numeroase inscripții antice menționează acest lucru. Și alte lucrări importante au fost realizate în timpul domniei lui Traian, aici au fost menționate numai câteva dintre cele mai importante și cunoscute.

Importanța artistică a monumentului – reflecții stilistice și iconografice

Arcul de la Benevento prezintă un important program artistic, tematic și iconografic, destul de complex și unitar, dedicat în mod elogios împăratului Traian, un împărat angajat în mod elocvent (semnificativ) în toate sferele sociale pentru binele Italiei și a Imperiului.

Importanța arcului lui Traian de la Benevento: reliefurile acestui monument studiate din punct de vedere iconografic și stilistic ne prezintă specificul artei de apogeu de la sfârșitul perioadei domniei lui Traian și începutul celei lui Hadrian, complexitatea compozițiilor și stilurilor sculptorilor anonimi. Remarcă: începând cu domnia lui Hadrian (117 d.Hr.) frumosul stil realist al artiștilor perioadei lui Traian (școala artistică de la Roma condusă de Apolodor) va dispărea, din păcate, destul de repede. O eventuală ipoteză plauzibilă poate fi susținută pentru explicarea acestui fapt important: probabil ca urmare a conflictului major care a avut loc între Apolodor și Hadrian și sfârșitul tragic al morții celui mai mare arhitect pe care l-a avut vreodată Imperiul roman¹⁷. Aceste idei vor să

¹⁷ Efectiv, se pare că în urma unei neînțelegeri grave între Apolodor din Damasc (60-129/130 d.Hr.) și Hadrian, cariera marelui arhitect a fost oprită brusc de către noul împărat, după moartea lui Traian (117 d.Hr.). După mărturiile lăsate de Dio Cassius (*Ist. rom.*, LXIX, 3-4) Hadrian l-a exilat și condamnat la moarte pe Apolodor pentru că acesta l-ar fi luat în derâdere pe probleme de arhitectură. Hadrian era de fel foarte ambițios în tot ceea ce făcea, el sculpta, picta, și pretindea că nu ignora nici un domeniu al artelor. Această pretenție nu făcea rău nimănui, dar gelozia lui era teribilă în privința celor care aveau un talent superior; acest defect grav al lui Hadrian a cauzat ruina carierelor unui mare număr de persoane și chiar unii dintre ei au fost omorâți. Pe Apolodor, l-a exilat mai întâi, pe urmă a ordonat să fie omorât sub pretextul ca acesta ar fi comis anumite greșeli grave. Dar, în realitate lucrurile ar fi fost de o altă natură, și anume: la un moment dat când Traian dădea instrucțiuni pentru lucrările sale, Apolodor ar fi răspuns în derâdere lui Hadrian, în privința unei observații exagerate făcute de acesta (probabil în probleme de arhitectură), spunându-i că mai bine s-ar ocupa de altceva pentru că nu înțelege nimic despre aceste lucruri. Al doilea conflict major și probabil determinant în ceea ce a urmat, a fost în momentul când Hadrian devenit împărat (în 117 d.Hr.) a prezentat lui Apolodor planurile templului lui Venus făcute de el, pentru a-i cere părerea dacă sunt bine realizate; Apolodor i-a făcut niște observații pertinente de arhitectură și proporții dimensionale în privința statuiilor care trebuiau să facă parte din acest templu, fiind mult prea mari în raport cu construcția, adăugând în mod ironic: «Să presupunem că zeițele vor să se ridice și să iasă

susține această ipoteză probabilă care încearcă să explice de ce acest stil frumos, realist și desăvârșit, al perioadei de apogeu al artei romane al școlii de artă de la Roma, nu va continua și va dispărea destul de rapid după moartea lui Traian (survenită în 117 d.Hr.). Începând cu perioada domniei lui Hadrian, stilul artei din timpul lui Traian va suferi transformări regresive și va fi înlocuit definitiv: un stil nou artistic va apărea, mai «decorativ» și expresiv, cu tentă de clasicism elenic, iar înalta calitate a reprezentărilor portretistice psihico-realiste ale perioadei lui Traian va dispărea, din păcate.

Arta perioadei domniei lui Traian poate fi caracterizată astfel: compozițiile scenelor reliefurilor sunt foarte elaborate, bine echilibrate și proporționate, nu sunt monotone, proporțiile personajelor sunt bine respectate, «jocul» de planuri dă un adevărat ritm compozițional și de profunzime; iar portretistica excelează atât în arta reliefurilor cât și cea în *ronde-bosse*. Sculptorii romani au înțeles și în același timp au perceput (factor esențial în domeniul artelor plastice) anumite lucruri structurale în ceea ce privește reprezentarea chipului uman: înainte de a observa, studia și reda fizionomia aspectului fizic exterior, trebuia văzut, decodat și înțeles mai întâi aspectul psihic (momentul psihic), aspectul interior al fiecărui personaj («portretul» lăuntric), al fiecărui model, și rezultă că de fapt avem aici de a face în realitate cu două portrete pentru fiecare personaj, cel exterior și cel interior; cel exterior, forma exterioară percepută, aspectul fizic, «*charnel*», și cel interior, portretul psihic care se suprapune peste cel exterior, îmbrăcându-l, și astfel împreună cele două portrete se unesc ca într-o simbioză perfectă, căpătând aspectul de «vivant», de real. Se poate presupune că aici consistă «misterul» și prestigiul artei portretului școlii romane al perioadei de apogeu din timpul lui Traian. Conform binecunoscutului dicton de mare esență, «chipul reprezintă oglinda sufletului», sculptorii romani au înțeles acest lucru esențial, adică rolul important pe care îl are în arta portretului, aspectul interior al fiecărui individ, de a nu neglija în nici un chip acest rol primordial al psihicului care modelează, «sculptează» și formează aspectul chipului exterior al omului, și artiștii romani l-au transpus cu mult talent în arta lor sculpturală.

Impactul arcului lui Traian de la Benevento asupra artei – în perioada Renașterii, a Barocului și a curenților artistice care au urmat

La fel ca și monumentul de referință al artei romane «Columna lui Traian», la Roma, inaugurat în anul 113 d.Hr., «Arcul lui Traian» de la Benevento a fost studiat și desenat atât în ansamblu cât și în detaliu de numeroși mari artiști în timpul curenților artistice, Renaștere, Baroc, precum și a celor următoare.

Din numeroasele opere care au fost realizate după acest monument vom da numai câteva exemple, care se pot vedea și admira la următorii mari maeștri:

Caldara Polidoro (1499/1500? - 1543): a fost un pictor manierist al Renașterii

[din templu], ele nu vor putea». După observațiile și remarcă implacabilă făcute de Apolodor lui Hadrian, acesta nu a putut să-și rețină gelozia și invidia de natură patologică, condamnând la exil și la moarte pe marele arhitect; Dio Cassius adaugă chiar (vezi ref. mai sus): «Era de felul lui atât de gelos încât îi invidia nu numai pe cei vii, dar chiar și pe cei morți».

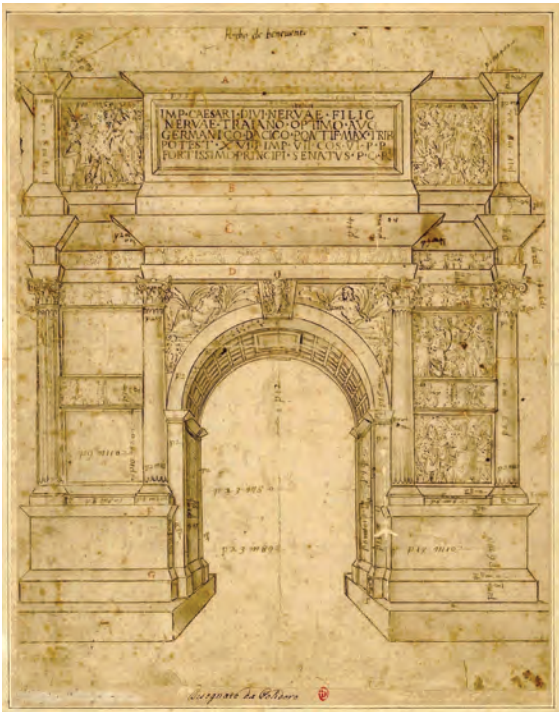

Fig. 9

italiene cunoscut și cu numele de Polidoro da Caravaggio, elev al lui Raffaello Sanzio, care si-a desfășurat activitatea artistică la Roma, Napoli, Messina, etc. și a care fost de asemenea și arhitect spre sfârșitul vieții sale. Polidoro a devenit un pictor talentat, de excepție, făcându-se remarcat la atelierul lui Raffaello datorită operelor sale de înaltă calitate artistică. La Roma Polidoro a lucrat împreună cu pictorul florentin Maturino Fiorentino la decorarea a numeroase fațade de clădiri, excelând am putea spune în concepțiile sale inovatoare ale stilului «chiaroscuro» (clar-obscur). De asemenea el excelează în operele sale ca peisagist, ca desenator de portrete de copii, sau de necunoscuți pe care îi întâlnește pe stradă, în hanuri și diverse locuri rău famate. În compozițiile sale el continuă să exceleze în maniera clar-obscurului și arată interesul lui pentru

arta antică. Dăm ca exemplu un frumos desen atribuit lui Polidoro Caldara, un laviu brun, un studiu realizat după arcul lui Traian de la Benevento (Italia), cu specificări notate în partea de sus și jos: «Arco di Benevento» și «Disegnato da Polidoro» (fig.9).

Piranesi Giovanni Battista (1720-1778): este un gravor și arhitect italian. În gravurile sale Piranesi a reușit să sublime vestigiile artei Antichității romane, redându-le cu exactitudine și lux de amănunte. La Roma, între anii 1748 și 1774 Piranesi realizează *Vedute di Roma*, o serie de gravuri după monumentele antice și baroce care vor produce o veritabilă influență asupra arhitecților, pictorilor, sculptorilor și gravorilor epocii, devenind un adevărat repertoriu documentar și artistic incontestabil. Artistul face o retranscriere minuțioasă a ruinelor arhitecturale antice, utilizând contraste puternice de umbră și de lumină. De asemenea el întreprinde în 1756 realizarea *Antichità Romane de tempo della prima Repubblica e dei primi imperatori*, numeroase stampe publicate în patru volume, o vastă cercetare și măsurare a construcțiilor antice ale Romei. Printre gravurile acestui artist se poate admira și o frumoasă reprezentare a arcului de la Benevento: «Veduta dell'arco di

Fig. 10

Benevento nel regno di Napoli» (fig.10). Munca lui Piranesi este imensă, prolifică, operele sale valoroase produc un adevărat cult pentru interesul vestigiilor antice și a trecutului glorios roman. Talentul lui Piranesi este remarcabil, desenele sale cu detalii precise și linie de arhitect scot în evidență voința ambițioasă a artistului de a redescoperi și de a reconstrui monumentele antice învăluindu-le într-o lumină contrastantă (umbră și lumină) pentru a le valoriza și mai mult. Prin operele sale artistul susține caracterul național și original al artei romane, măreția Romei antice.

Joli Antonio (1700-1777): pictor italian – școala italiană, perioada – Baroc; cunoscut ca fiind un pictor de frumoase priveliști (peisaje) și decoruri pentru teatre. Joli a studiat cu Raffaello Rinaldi la Modena, pe urmă la Roma cu Giovanni Paolo

Fig. 11

Panini (sau Pannini) și în atelierul familiei de artiști Galli da Bibbiena. În 1725 a petrecut o perioadă la Perugia, pe urmă la Modena, unde va participa la decorarea mai multor palate. După această perioadă Joli se instalează la Veneția din 1735 până în 1744 unde va lucra ca decorator de teatru. Pe urmă artistul face o serie de călătorii în Germania, la Londra (1744-1748) și Madrid (1750-1754). În 1754 se întoarce la Veneția, unde va fi membru fondator al Academiei de Arte-Frumoase, iar în 1762 el se instalează definitiv la Napoli, unde va rămâne până la moartea sa, aprox. 15 ani mai târziu. Operele acestui artist ne învăluie într-o manieră artistică caracterizată prin viziunea sa vastă și luminoasă, într-un cadru panoramic, poetic și cu iz romantic. Din frumoasele *vedute* ale acestui artist dăm ca exemplu frumosul tablou păstrat la *Museo Nacional* din Prado: «Regina Marie-Amélie de Saxe vizitând Arcul lui Traian la Benevento» (fig.11). Acest tablou «istoric» reflectă interesul artistului pentru peisajul bucolic cu ruine antice; o imagine romantico-nostalgică cu efect de «remember», un «fragment arheologic» în care numeroasele ruine mărturisesc

trecutul istoric apus. Pictorul italian a redat minuțios multitudinea detaliilor acestor locuri, total învăluite într-o ușoară lumină diafană, caldă, aproape ireală, care vrea să ne prezinte și să pună în valoare vestigiile monumentale istorice ale trecutului glorios. Personajele din această compoziție sunt «minuscule» în raport cu măreția vestigiilor arhitecturale, îndeosebi cu arcul lui Traian a cărui monumentalitate este și mai mult accentuată de acest raport-efect. Arcul majestuos se înalță în mijlocul ruinelor altor construcții antice romane, în stânga probabil un teatru, un templu doric la dreapta etc. Ca sursă de inspirație pentru a reprezenta cât mai fidel vestigiile istorice, Antonio Joli a consultat în mod sigur stampele publicate în anul 1754 de Giovanni Vita, în *Thesaurus Antiquitatum Beneventanarum*.

Camilli Gioacchino (sec. XVIII-XIX): artist italian. Acest artist a realizat câteva studii (gravuri) după reliefurile arcului lui Traian de la Benevento («Stato attuale dei basirilievi dell'Arco di Traiano in Benevento...») care au fost incluse în publicația lui Luigi Rossini (vezi mai jos), *Gli archi di trionfo degli antichi Romani* (fig.12).

Rossini Luigi (1790-1857): arhitect și gravor italian, cunoscut pentru gravurile sale

Fig. 12

de arhitectură romană. Rossini a studiat la Academia de la Bologna cu Antonio Giuseppe Basoli și Giovanni Antonio Antolini. Ca și predecesorul său Giovanni Battista Piranesi a pus accentul pentru studierea și reproducerea arhitecturii precum și pentru săpăturile «arheologice» de scoatere la lumină a trecutului civilizației romane. El a făcut cunoscute frumoasele sale stampe în mai multe publicații: *Raccolta di cinquanta principali vedute*

Fig. 13

ulterioare vor avea loc câteva schimbări considerabile: o mai mare claritate a liniei, o precizie rafinată a perspectivei, o fidelitate a detaliului și o reală accentuare a valorii documentare incontestabile a stampeilor acestui artist. Din această perioadă prolifică a artistului fac parte și frumoasele și documentarele gravuri studiate și realizate în 1834 după arhitectura și detaliile arcului lui Traian de la Benevento și care au fost publicate la Roma, în anul 1836, în *Gli archi di trionfo degli antichi Romani* (fig.13 și 14).

Labrouste Henri (1801-1875): arhitect francez. El este admis la «École des Beaux-Arts», la Paris, unde va avea ca profesori pe Vaudoyer și Lebas. După studiile făcute la Paris, pleacă la Roma, unde va sta timp de șase ani, pentru desăvârșirea carierei sale; obține în 1824 «Le Grand prix de Rome». În 1830, Labrouste revine în Franța, deschide un atelier liber pentru formarea noilor arhitecți, în care a avut ca elevi pe Lassus și Boeswillwald. Labrouste a fost unul dintre primii arhitecți care au arătat importanța fierului în construcții. În 1832 el ocupă funcția de inspector de lucrări ai școlii «Beaux-Arts» (Paris) sub conducerea lui Duban. Labrouste este numit în 1848 membru al comisiei monumentelor istorice, al comisiei artelor și monumentelor. Dintre realizările sale arhitecturale, cele mai cunoscute sunt biblioteca Sainte-Geneviève (1843-1850), la Paris, și Biblioteca Națională (Paris), a cărei construcție a durat din anul 1855 până la moartea sa. În 1867 el devine

di antichità tratte da scavi fatti in Roma (Roma, 1818); încurajat de succesul acestei publicații, el va publica în anii 1820-1823, în două volume cu 101 planșe: *Le antichità romane, ossia raccolta delle più interessanti vedute di Roma antica*; imediat în anii următori vor urma: *I monumenti più interessanti di Roma dal sec. X al XVIII* (1828), *Le antichità di Pompei e di Pesto* (1830), *Gli archi di trionfo degli antichi Romani* (1836), *Il viaggio pittoresco da Roma a Napoli* (1839) și alte lucrări minore.

Reproducerile sale după monumentele arhitecturale celebre ale Romei au avut o mare influență în rândurile arhitecților, artiștilor, scriitorilor, și altor cunoscători și iubitori ai culturii romane până în zilele noastre. În prima perioadă a carierei sale, gravurile lui Rossini prezintă anumite influențe și inspirații luate de la stampele lui Piranesi, iar în operele sale

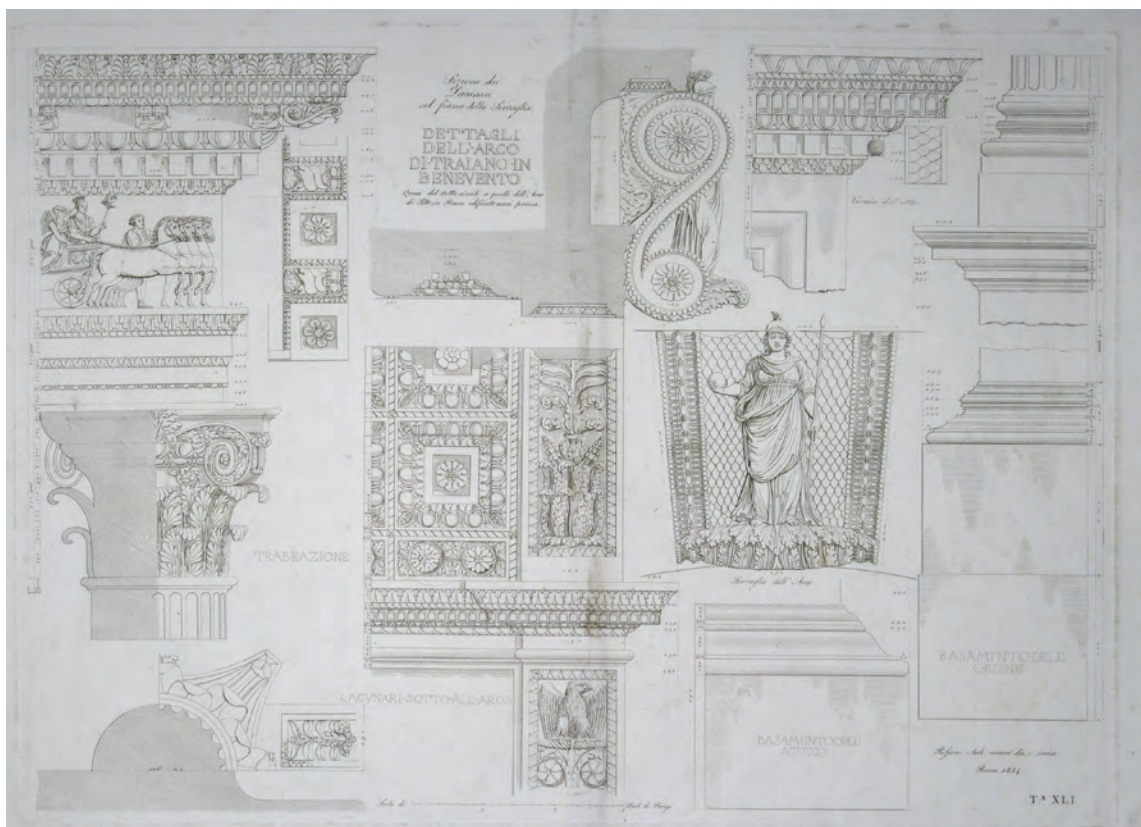

Fig. 14

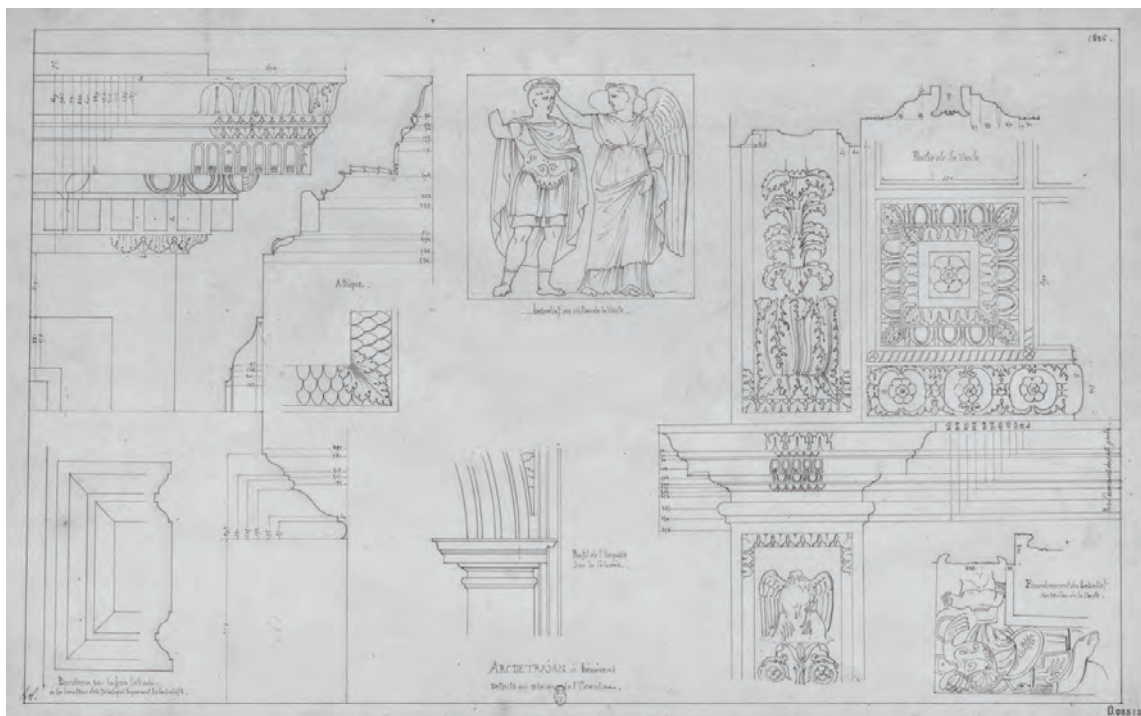

Fig. 15

Fig. 16

membru al consiliului «des Bâtiments civils» și al Institutului. În desenele și studiile sale după vestigiile și operele antice remarcăm, o linie fină, sensibilă și sigură, o deosebită atenție pentru detalii, efecte plastice subtile de lumină pentru scoaterea în evidență a volumelor. Toate aceste însușiri se pot admira și studia în frumoasele planșe studiate după arcul lui Traian de la Benevento (fig.15 și 16).

Proiecte culturale realizate:

Aniversarea Columnei lui Traian – 1900 de ani de la inaugurare

În legătură cu seria de monumente antice romane aniversate, cum ar fi Forul lui Traian (Roma), inaugurat în 112 d.Hr., în anul 2013 au avut loc mai multe activități culturale dedicate aniversării Columnei, și anume:

– Colocviu: COLUMNA TRAIANI – TRAIANSSÄULE, 9-12 mai 2013, Universităt Wien - Universitatea din Viena (Austria)¹⁸; organizatori: prof. dr. Fritz Mitthorff și prof.dr. Günther Schörner;

– Muzeul Național de Istorie a României – expoziție: COLUMNA MCM – Celebrarea a 1900 de ani de la ridicarea Columnei lui Traian, București, 13 mai 2013¹⁹;

– AICC (www.iccromania.org) - Asociația Identitate Culturală Contemporană a organizat în parteneriat cu ArCub - București²⁰ spectacolul cultural: COLUMNA LUI TRAIAN – 1900 de ani de la inaugurare, 24 mai 2013, la Centrul Cultural ArCub, București²¹ (fig.17);

– Colocviu: COLONNA TRAIANA – MCM, 7-8 iunie 2013, «Accademia di Romania» în Roma²²; organizatori: prof. dr. Mihai Bărbulescu și Anna Maria Liberati; alți participanți: Roberto Meneghini, Riccardo Santageli Valenzani, Leonard Velcescu, Liviu Petculescu, Pier Gabriele Molari, Alexandru Vulpe, Mario Luni, Oscar Mei, Anca Cezarina Fulger, Constantin C. Petolescu, Ovidiu Țentea, Matei Luca Stoian, Lucrezia Ungaro, Cinzia Conti, Filippo Coarelli;

– Publicarea numărului special dedicat aniversării Columnei apărut în revista franceză *DOSSIERS D'ARCHÉOLOGIE*: – *Trophées romains et colonne Traiane*, Dijon, Éditions Faton, n° 359, septembrie/octombrie 2013 (fig.18); o reușită colaborare între specialiști în domeniul istoriei antice romane din Franța, România, Italia și Austria²³;

– Timișoara – Universitatea de Vest: Colocviul Internațional COMUNICARE ȘI CULTURĂ ÎN ROMÂNIA EUROPEANĂ, ediția a II-a, 24-25 septembrie 2013; în cadrul acestui colocviu au fost prezentate și comunicări dedicate inaugurării Columnei lui Traian (113-2013);

– AICC (www.iccromania.org) - Asociația Identitate Culturală Contemporană a organizat expoziția în parteneriat cu Academia Română, Uniunea Artiștilor Plastici din România, Universitatea Națională de Artă - București: COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORANĂ – 1900 de la inaugurare (113-2013), expoziție de artă plastică și decorativă, 25 oct.- 3 dec. 2013, la «Casa Academiei Române», București;

18 <http://columna-traiani.univie.ac.at/en/home/>.

19 <http://www.mnir.ro/index.php/columna-mcm-celebrarea-a-1900-de-ani-de-la-ridicarea-columnei-lui-traian/>; <http://www.mnir.ro/index.php/proiectul-cultural-columna-mcm-celebrarea-a-1900-de-ani-de-la-ridicarea-columnei-lui-traian-continua-si-in-2014/>.

20 ArCub: Centrul Cultural de Proiecte Culturale al Primăriei Municipiului București (<http://www.arcub.ro/>).

21 http://www.arcub.ro/news_detail.php?id=534; http://www.arcub.ro/agenda_detail.php?id=764; <http://www.columnaluitraian.ro/ro/columna-lui-traian-1900-de-ani-de-la-inaugurare>; http://www.youtube.com/watch?v=zVvkUF_WpPM.

22 http://www.accadromania.it/archivio2013_2.htm.

23 <http://www.dossiers-archeologie.com/numero-359/trophees-romains-colonne-Traiane.3840.php>.

Fig. 17

este pentru prima oară când o astfel de expoziție a fost organizată²⁴ (fig.19);

– Colocviu franco-român la București: «ÉTUDES SUR LA COLONNE TRAIANE – 1900 ans depuis l'inauguration (113-2013)», 28 octombrie 2013, «Casa Academiei Române», București (fig.20), sala de conferințe «Centre Pierre Werner»; alocuțiune inaugurală: acad. prof. dr. Alexandru Vulpe; moderatori: prof. dr. Alexandru Barnea, prof. dr. Martin Galinier (Franța), prof. dr. Constantin C. Petolescu; alți invitați: Georges Castellvi (Franța), Maria Alexandrescu-Vianu, Emilian Popescu, Leonard Velcescu, Florian Matei-Popescu, Ștefan Vasiliță. Acest colocviu franco-român a fost organizat de Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» (București) al Academiei Române, în colaborare cu Universitatea din Perpignan «Via Domitia» (Franța) și cu AICC – Asociația Identitate Culturală Contemporană (București).

Teme și activități culturale viitoare 2014-2015 în cadrul AICC²⁵

După prezentarea expoziției COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORANĂ, la București, în continuare ea va fi prezentată și în alte orașe importante din România și Moldova: Sibiu, Cluj, Chișinău, etc.

Aniversări culturale viitoare a următoarelor monumente antice romane:

– Arcul lui Traian de la Benevento (Italia): acest monument a fost inaugurat în 114 d.Hr. și anul acesta (2014) se vor împlini 1900 de ani de existență;

– Arcul de triumf a lui Constantin de la Roma a fost inaugurat în 315 d.Hr., și anul viitor (2015) se vor împlini 1700 de ani de când a fost construit;

Se vor face publicații despre aceste două monumente antice importante și eventuale manifestări culturale;

– În 2015 Universitatea din Perpignan – Via Domitia (Franța) dorește să organizeze un colocviu care va include și subiectul «Arcului lui Constantin» (Roma), în colaborare cu Academia Română și Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan», București.

Concluzie

Reliefulurile arcului de la Benevento prezintă uneori dificultăți de interpretare iconografică și tematică, cum ar fi de exemplu în scena *Traian primește reprezentanți germani*, sau în friza superioară la nivelul aticului – episod al triumfului împăratului Traian în urma războaielor cu dacii (cortegiul triumfal, importantele prăzi de război

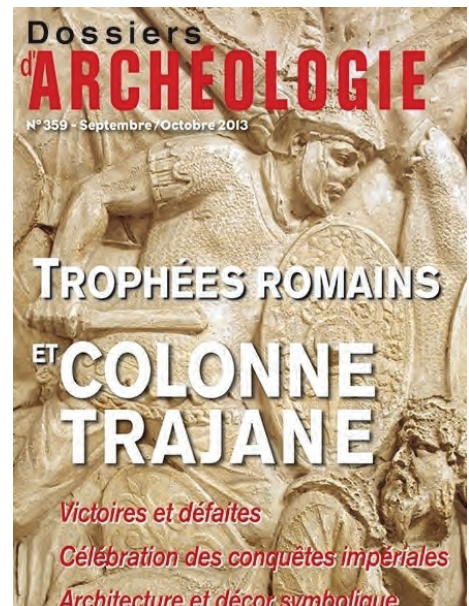

Fig. 18

²⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=jjstxJglzAU>.

²⁵ AICC – Asociația Identitate Culturală Contemporană, înființată în 2012, este o organizație non-guvernamentală care își propune să dezvolte proiecte culturale de interes național care să nască dezbateri cu privire la importanța unei identități naționale românești într-o lume multiculturală. Pentru a se vedea principalele proiecte dezvoltate de AICC a se consulta pe Internet: www.icromania.org; <http://statuiedaci.ro>; <http://columnaluitraian.ro/ro/>.

Fig. 19

Fig. 20

luate învinșilor), sau în reprezentarea zeităților lumii «barbare», etc.

La realizarea reliefulor au participat mai mulți artiști-sculptori, stilul compozițiilor lor prezintă diferențe în anumite scene, aspect clasic și destul de rece din punct de vedere stilistic, iar uneori proporțiile anatomice umane nu sunt respectate în toate scenele; maniera este puțin mai rigidă, mai austeră în raport cu frumosul stil artistic realist al reliefulor Columnei lui Traian (Roma). Treptat un nou stil artistic va apărea, o nouă școală de artă, condusă probabil chiar de noul împărat Hadrian. Artă romană precedentă va fi destul de rapid înlocuită cu noul stil al «școlii artistice» perioadei lui Hadrian, «decăzând» din ce în ce mai mult din punct de vedere calitativ, artistic, compozițional și iconografic, și care se va îndepărta, din păcate, din ce în ce mai mult de frumosul și nobilul stil artistic al școlii lui Apolodor din perioada domniei lui Traian. Pentru completare se mai poate spune că stilul artistic al acestui monument reprezintă o artă de tranziție, trecerea de la stilul artistic de apogeu al școlii romane din timpul domniei lui Traian la stilul noii «școli artistice» ce ia naștere odată cu sosirea la conducerea Imperiului a lui Hadrian.

Semnificația istorică a scenelor reliefulor acestui monument este deosebit de importantă pentru cultura României, atât din punct de vedere istoric, iconografic și artistic, și completează ca să spunem așa reprezentările istorice și artistice ale Columnei lui Traian.

Arcul lui Traian din localitatea Benevento este un monument de mare valoare artistică, simbolică și iconografică care încă nu a dezvăluit complet toate «misterele» reliefulor sale. În lucrările de specialitate lectura și interpretarea scenelor diferă de la un studiu la altul (a se vedea bibliografia). Este de dorit ca identificarea subiectelor reliefulor acestui monument să fie în continuare cercetate și studiate, mai în profunzime²⁶, precum

²⁶ Pentru o mai bună studiere este de dorit să fie realizată fotografierea integrală a metopelor acestui monument și cu detalii (pentru o mai bună vizionare) precum și vizitarea muzeului arheologic din Benevento pentru consultarea

și stilurile artistice ale artiștilor acestor compoziții de la sfârșitul perioadei domniei lui Traian și începutul celei lui Hadrian, să fie subliniate aceste lucruri importante și puse în valoare în egală măsură și atenție, din partea specialiștilor, așa cum s-a acordat și celebrei frize a Columnei lui Traian, la Roma.

Listă figuri

Fig. 1. Arcul lui Traian de la Benevento (Italia); după Charles Piéranges, *L'Arc de Traian à Benevento*, Paris, 1943, pl. II.

Fig. 2. Harta drumurilor *via Appia și via Appia Traiana: Roma – Beneventum – Brundisium*; cl. imagine satelit.

Fig. 3. Arcul lui Traian de la Benevento: detaliul frizei sculptate la nivelul antablamentului – reprezentare probabilă a ceremoniei victoriei asupra Dacilor – patru personaje transportă obiecte grele și prețioase (probabil din aur) pe umerii lor cu ajutorul unei mici târgi portative; după Piéranges, pl. XXXVII.

Fig. 4. Arcul lui Traian de la Benevento: scena întâlnirii lui Traian cu reprezentanții «Barbari», probabil Daci; după Piéranges, pl. XXII.

Fig. 5. Arcul lui Traian de la Benevento: scena întâlnirii lui Traian cu divinitățile popoarelor regiunilor ilire și dunărene; după Piéranges, pl. XVIII.

Fig. 6. Arcul lui Traian de la Benevento: Traian primește omagiul unei femei îngenunchiate – probabil reprezentarea personificată a Daciei supuse; după Piéranges, pl. XIX.

Fig. 7. Bolta arcului lui Traian de la Benevento: Traian încununat de o Victorie înaripată și friza cu arme și standarde «barbare» dace, germane, celtice, etc.

Fig. 8. Reconstituirea colorată a Forului lui Traian: fațada sud – *Basilica Ulpia* și partea nord-est a porticului Forului (după James E. PACKER, *The Forum of Traian in Rome. A Study of the Monuments in Brief*, University of California Press, 2001).

Fig. 9. Arcul lui Traian de la Benevento (Italia) – desen atribuit pictorului italian Polidoro Caldara; cerneală și laviu maro; dim. 33,5 x 26,5 cm; conservat la Paris, la Biblioteca Institutului Național de Istoria Artei (INHA) – colecțiile Jacques Doucet; nr. cotă: NUM OA 318.

Fig. 10. Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), «Veduta dell'arco di Benevento nel regno di Napoli», 1748-1774, dim. 54,6 x 78,8 cm (*Vedute di Roma*, t. II, pl. 26).

Fig. 11. Antonio Joli (1700-1777), «La reine Marie-Amélie de Saxe visitant l'Arc à Bénévent», 1759, ulei pe pânză, 77,5 x 131 cm, Madrid, *Museo Nacional del Prado*; fot. muz. Prado.

Fig. 12. Gioacchino Camilli, stampă realizată după scenele reliefurilor arcului lui Traian de la Benevento: «Stato attuale dei basirilievi dell'Arco di Traiano in Benevento ...»; 35 x 47 cm; în Luigi Rossini, *Gli archi di trionfo degli antichi Romani*, Roma, 1836, pl. XLII; cl. Biblioteca Academiei Române (București).

Fig. 13. *Arcul lui Traian de la Benevento în opera lui Luigi Rossini (1790-1857): «Restauro dell'Arco di Traiano in Benevento» (1834)*, gravură publicată în *Gli archi di trionfo degli antichi Romani*, Roma, 1836, pl. XXXIX; 50 x 39,3 cm; cl. Biblioteca Academiei Române (București).

Fig. 14. *Arcul lui Traian de la Benevento în opera lui Luigi Rossini (1790-1857): «Dettagli dell'Arco di Traiano in Benevento» (1834)*, gravură publicată în *Gli archi di trionfo degli antichi Romani*, Roma, 1836, pl. XLI; 50,4 x 39, cm; cl. Biblioteca Academiei Române (București).

Fig. 15. *Arcul lui Traian de la Benevento în opera lui Henri Labrousse (1801-1875): extras din «Voyage en Italie: 1824-1830»*; desen în mină de plumb, laviu de culoare: «Arc de Traian à Bénévent. Detalii ...»; 25,3 x 42 cm; data editării 1826; sursa: Biblioteca națională a Franței (BNF) – dep. stampelor și fotografiilor – FOL-VZ-1030 (1).

Fig. 16. *Arcul lui Traian de la Benevento în opera lui Henri Labrousse (1801-1875): extras din «Voyage en Italie: 1824-1830»*; desen în mină de plumb, laviu de culoare: «Clef de l'Arc de Traian à Bénévent ...»; 25,3 x 39,7 cm; data editării 1826; sursa: Biblioteca națională a Franței (BNF) – dep. stampelor și fotografiilor – FOL-VZ-1030 (1).

obiectelor arheologice care provin de la acest arc. De asemenea se pot vedea și studia la Roma mulajele realizate după reliefurile arcului lui Traian de la Benevento: efectiv «Școala americană de Arheologie» din Roma a făcut copii după mulajele scenelor acestui monument, precum și fotografii de dimensiuni mari, și care pot fi studiate la *American Academy in Rome*; cf. Frothingham, p. 379-380.

Fig. 17. Afișul manifestării culturale dedicate aniversării Columnei – 1900 de ani de la inaugurare (113-2013); ArCub (București), 24 mai 2013.

Fig. 18. «Dossiers d'Archéologie», nr. 359, sept.-oct. 2013 – număr special dedicat aniversării Columnei.

Fig. 19. Afișul expoziției: COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORANĂ, București, «Casa Academiei Române», 25 oct.- 3 dec. 2013.

Fig. 20. Afișul colocviului franco-român dedicat aniversării Columnei: *ÉTUDES SUR LA COLONNE Traiane – 1900 ans depuis l'inauguration*, București, «Casa Academiei Române», sala de conferințe «Pierre Werner», 28 oct. 2013.

Bibliografie

«Dossiers d'Archéologie»

– *La Colonne Traiane*, Dijon, Éditions Faton, n° 17, iulie/august 1976.

– *Les Forums romains – gloire des empereurs*, Dijon, Éditions Faton, n° 352, iulie/august 2012.

– *Trophées romains et colonne Traiane*, Dijon, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobre 2013.

Abrevieri

CIL - *Corpus Inscriptionum Latinarum*

DA – vezi la bibliografie: Daremberg

ECR – vezi la bibliografie: Tudor Dumitru, 1982

Izvoare literare

Dion Cassius

Dion Cassius, *Histoire romaine*, traducere E. Gros și V. Boissée, t. 9, Paris, 1867.

Pline le Jeune 1938

Pline le Jeune, *Panegyrique de Traian*, prefață, text stabilit și tradus de Marcel Durry, Paris, les Belles Lettres, 1938.

Pline le Jeune 1967

Pline le Jeune, *Lettres à Traian*, text tradus de Anne-Marie Guillemin, Paris, 1967.

Literatură modernă

Barrate

Barrate François, *Histoire de l'art antique: L'Art romain*, École du Louvre, Réunion des musées nationaux, La Documentation française, Paris, 1996.

Corbier

Corbier Paul, *L'épigraphie latine*, Campus, Édition Sedes, Paris, 1998.

Daremberg

Daremberg Charles Victor și Saglio Edmond, *Dictionnaire des Antiquités grecques et romaines*, Paris, Hachette, 1877 și urm.

Frothingham

Frothingham Arthur, «L'Arc de Traian à Bénévent, în *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 41e année, N. 4, 1897.

Gramatopol

Gramatopol Mihai, *Arta imperială a epocii lui Traian*, ediția a II-a adăugită, Editura Transilvania Express, Brașov, 2011.

Munzi-Zeggio

Munzi M. și Zeggio S., «Traiano fuori dal Comune», în *113 D.C. TRAIANO. LA COLONNA DELL'IMPERO. La Roma di Traiano*, Roma, Palombi Editori, 2013, p. 106-108.

Piéranges

Piéranges Charles, *L'Arc de Traian à Benevento*, Les documents ATHENAEUM photographiques, Paris, Éditions Alpina, 1943.

Tudor 1958

Tudor Dumitru, *Oltenia romană*, București, 1958.

Tudor 1982

Tudor Dumitru (coordonator științific), *Enciclopedia civilizației romane*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1982.

Velcescu

Velcescu Leonard, *Dacii în sculptura romană. Studiu de iconografie antică*, Éditions Les Presses Littéraires, Saint-Estève (Franța), 2008.

Veyne

Veyne Paul, «Une hypothèse sur l'arc de Bénévent», în *Mélanges d'archéologie et d'histoire*, t. 72, 1960, p. 191-219.

Abstract

On the occasion of the 1900th anniversary of the Arch of Traian in Benevento (114 A.D.), the author tries to highlight in this review some thoughts on the importance of this monument and many reliefs that adorn it. These sculpted scenes were performed by Roman artists between the end of the reign of Emperor Traian (98-117 A.D.) and the beginning of the reign of Hadrian (117-138 AD.); they have a real importance for the history of art as well as history and Romanian culture in general.

The scenes depicted on the Arch of Benevento highlight the end of the heyday of the artistic School of Apollodorus of Damascus (during the reign of Traian) and the emergence of a new artistic style, which has been developed during the reign of Hadrian.